

משפט המישחק / נתן אלתרמן

1

במהלך הוויכוח הפנימי על גבולותיה החדשים של ישראל כבר הוברר כי יש בינינו חוגים לא־מבוטלים הסבורים בכל הרצינות, כי יהודה והשומרון הם רק שטחים זרים שאסור לנו להחזיק בהם וכי עקרונות שיבת־ציון, אשר מכוחם ובזכותם נבנתה הארץ, יש להם תוקף רק עד לקו שביתת־הנשק שנקבע לאחר התקפת השוד של ממלכת ירדן לפני פחות מעשרים שנה. דבר זה, רבים עמלים כיום לנטעו בהכרת הציבור כדעה שהיא לא רק לגיטימית מצד חופש הוויכוח, אלא גם, למרבה האירוניה, כסמל מוחשי לעיקרי המוסר של העם היהודי וקורותיו וייעודו להבא.

הדוגלים בדעה זו מייחדים לענין זה בזמן האחרון אפילו שני סמלים מובהקים. מצד אחד –

מורשת נביאי ישראל וחזונם, ומצד שני – אופל תורת הכיבוש והעריצות, שבמקרה הטוב היא "משיחיות־שקר". לפי זה רואים משיחיה־השקר רק את **השטחים** המציתים בהם יצרי התפשטות, ואילו נאמני מוסר היהדות רואים גם את **האנשים** החיים באזורים הכבושים, אנשים הדבקים באדמתם וראויים שזכויות־יסוד אנושיות שלהם לא תהיינה למרמס.

חלוקה זו היא כה ברורה ומוחשית עד כי דומה שאין טעם לערער עליה בדרכי ההגיון המקובל. אין טעם, למשל, לשוב ולטעון כי שעה שוועידת הקיבוץ המאוחד החליטה על התנחלות בגבולות החדשים נתקבלה החלטה זו לא על סמך הנחה שהתושבים הערבים של יהודה והשומרון ייעקרו מאדמותיהם. אין טעם לשוב לטעון כי באיזור "הגדה המערבית" מצוים שטח־קרקע נרחבים ופנויים וכמויות־מים עצומות היורדות תהומה, וכי התישבות יהודית בשטחים אלה עתידה להיות כרוכה בפחות נישול מאשר בכל מקום שהוא בגבולותיה הקודמים של ישראל. טענה זו היא פשוטה ופרימיטיבית מכדי שיהיה בה להשיב לשאלות של מוסר טהור.

אין טעם גם לקום ולטעון שקיומם של מיעוטים לאומיים הוא מיסודי מפת העולם בימינו ואם יהיה החלק המאה מן האוכלוסים הערביים בעולם במצב של מיעוט שווה־זכויות במדינה היהודית האחת, כנגד ארבע עשרה המדינות הערביות הריבוניות, לא יהיה בכך ענין של עוול משווע ושל רמיסת יסודי מוסר. כל הטענות הללו אין להן תוקף לגבי בעלי התוכחה, שכן מסתבר כי אם אתה נוטל מן התושבים הערבים של יהודה והשומרון את זכות ההגדרה העצמית, נוסף על מה שיש לערבים בטריטוריות אשר מן הים ההודי ועד מוצאי הנילוס, אתה רומס כבודם ומתעלם מזכויות אנושיות שלהם.

2

לזכות מאמרו של ס. יזהר ב"הארץ", מלפני שבוע, יש לומר שמתוך נימת דבריו ומן הלהט שבו הוא מצהיר שיהודה והשומרון אינם שטחים ריקים וכי יש שם אנשים, מסתבר שייתכן כי הוא הסיח דעתו מכך שגם ארץ-ישראל "הקודמת" לא היתה ריקה מאדם בבואנו להתנחל בה. משום כך הוא חוזר וסובב ושואל לכל אורך מאמרו אם יש לנו רשות לכפות על תושבי השטחים הללו את נוכחותנו ו"לעצב עליהם מציאות חדשה בלי לשאול אותם ובלי לשתף רצונם וכאילו לא היו". משום כך הוא שב ושואל "אם נכון שאנחנו נתפוס שטחים ונישאר תמימי מבט וזקופי קומה אנושית?" משום כך הוא חוזר וטוען כי עלינו לזכור כי "תמיד מדדו לנו בהגליה, בשילוח, בהחרמה, בהטרדה ובמרורים" ואין אנו רשאים למדוד כך לזולתנו.

כנגד עיקרים אלה ראוי אולי להזכיר, כי דוגלי מורשת המוסר, ויזהר בתוכם, לא התנגדו, כידוע, התנגדות כלשהי להקמת מדינת ישראל, אשר אוכלוסים ערבים נשארו בתוכה בלי ששאלנו את פיהם אם הם מסכימים שהמדינה היהודית תכלול את ואדי ערה ואת הגליל. ולכן, שעה שיזהר שואל בלהט "איך מתאים לעצמם חברי הטובים והנרגשים מה משיבים לאנשים בשטחים שהם חומדים", הייתי עונה לו כי מאחר שהאנשים שבשטחים האלה שאני חומד נשארים לשבת על אדמתם, הרי התשובה להם תהא אולי קלה יותר מאשר זו שאנחנו משיבים, יחד עם יזהר, למאות אלפי הפליטים שגלו בשעתם ממדינת ישראל, מתוך בריחה שמרצון או בעל-כרחם, אלה שגם בהיותו חבר-כנסת לא טרח יזהר לדרוש מאת המדינה לקבלם בחזרה, אף שביניהם ובין אדמתם לשעבר היו "קשרי צמיחה ושרשים" וההבדל האחד שביניהם ובין תושבי יהודה והשומרון הוא בכך שהללו יישארו על אדמתם.

כדאי אולי להזכיר גם ששטחים אלה, אשר יזהר מגלה לנו עכשיו כי יש בהם אנשים, נכללו עד לתקומת המדינה אפילו בתוך גבולות השטח שעקרון הבית הלאומי חל עליו, והתושבים התנגדו לכך, כידוע, אפילו בדרכי פרעות ושחיתות, ויזהר לא זו בלבד שלא דרש לשאול את פיהם אם הם מסכימים לבית לאומי יהודי, אלא היה בלי ספק גם בין הטוענים נגד ממשלת המנדאט על שהיא מונעת התישבות יהודית בשטחים שנאסרו על-פי הספר הלבן.

דברים אלה שאני אומר כאן אין כוונתם לקבוע שעוללות ראשונות הן תשובה וצידוק לעוללות אחרונות. כוונתי לומר שעיקרי צדקתה הגורלית של שיבת-ציון עמדו לא פעם אל מול בעיות-מוסר יסודיות וקשות. אך ההתמודדות עם בעיות אלו לא היתה מעולם, כפי שהיא עתה, בגדר חיטוט חפשי ולהוט, המשחק את מישחק המוסר וגורר אל תוכו עיקרים ויסודות.

3

רצוני להעיר דבר גם לאותו פסוק שבו מגדיר יזהר את הסבורים שיהודה והשומרון צריכים להיות חלק מישראל כאנשים "החומדים" שטחים. אני מסופק אם יזהר יהא מוכן להגן על הגדרה זו עד הסוף ואם הוא יכלול בהגדרה זו גם את החלוצים שחמדו את אום ג'וני או את ראשוני העולים שחמדו את מלבס או את מי שחמד את רחובות שבה הוא שוכן לבטח. "לא תחמוד" הוא אמנם לאו מפורש, אך "לא

תענה ברעך" גם הוא חלק מעשרת הדברות. ואם הוא כולל בהגדרה זו את דוגלי שלמותה הטבעית של הארץ עליו לומר במפורש איזה שטחים הוא מוציא מכלל זה; אם אלה שעד מושבת מכוון־וייצמן או גם שטחים שקצת לאחריה? חבל שרבים מבין אלה שחמדו את ארץ־ישראל כארץ מקלט ותחיה לעם היהודי וקראו לה בפירוש ארץ־חמדה, אינם יכולים לשמוע תשובתו לשאלה זו. בין אלה שעברו על לאו זה של "לא תחמוד" מצויים גם הללו שדחו בשעתם את אוגאנדה הריקה־יחסית ובחרו דווקא בארץ שיש בה אנשים. גם זה ענין ששייך למציאות ושעה שיזהר דורש בתקיפות רבה כל־כך לא להתחמק ממנה, עליו להיות גם נאה מקיים.

4

אכן, לשיא הלהט מגיעים בעלי התוכחה שעה שהם נותנים בפי יריביהם טענות שאינם קיימות כלל, על־מנת לקום ולערער עליהן. כך גם יזהר שעה שהוא שולל בזעף טענות כגון "מה היה קורה אילו הם ניצחו? או מי התגרה והתחיל? מי רצה שלום ומי הדליק מלחמה?"

האומנם אין הוא חס לא על הזמן ולא על הטירחת ולא על העברית הטובה כדי להתוכח עם דיבורים של סרק? האומנם הוא סבור כי שעה שהוא מייחס ליריביו טענות אלו הוא מדבר לענין? כך גם שעה שהוא יוצא חוצץ נגד אלה "המנפנים בפסוקים". איני יודע אם אנשים דתיים, המשלבים פסוקי המקרא בדבריהם, עושים מעשה "נפנוף". איני יודע אם לא הייתי גם אני מתפתה לשלב פה ושם פסוקי תנ"ך אילו היו שגורים על פי, אך כיוון שלא עשיתי כך, כמדומה, אף במאמר אחד וכיוון שגם החילוניים שבין חברי אינם עושים זאת, הריני מסופק אם יש שחר למרירות שבה שואל יזהר וקובל "מי אינו מנפנף כיום בפסוקים, מתעטף מסתורין, תולש נביאים, קוטף כתובים וגורר לשונות בציצית ראשן כדי להציק ולהוכיח חזקה?" האומנם זו כל דרך מחשבתם של אלה שהוא חולק עליהם? הבאתי קטע זה של יזהר מפני שהוא אפייני למאמר כולו שדיבוריו סובבים זה על זה ומפליגים זה על גבי זה ומתווכחים זה עם זה, ויש בהם אמנם תקיפות־של־תוכחה, אך ספק הוא אם אפשר לדרוש על סמך זה מן העם היהודי לוותר מרצון ומראש על גבולות של שלמות טבעית אשר אינה רק פקדון שהעבר מפקיד בדינו אלא הוא גם פקדון, שעתידי, ואולי העתיד הקרוב, עשוי לבקשו מידינו, אולי אפילו למען נחשול יהודים שיפנו פתאום לכאן, כן, אפילו מחמת **מצוקה**, ואשר זכותם להתישב ביהודה ובשומרון אינה פחותה מזכותנו לשבת בשרון ובעמקים.

5

נכון, אין לנו רשות לנשל אפילו ערבי אחד מאדמתו, אך יש לנו רשות להימנע מלהוסיף עוד מדינה ערבית ריבונית של יהודה־השומרון על מדינות־ערב הקיימות או למסור חבלי־ארץ אלה לידי ממלכת ירדן רק מפני שזו חמסה אותן לפני פחות מעשרים שנה. יש לנו אפילו רשות לומר, כי אם ויתור כזה הוא מוסרי הרי זה על־כל־פנים מוסר פרטי ויחסי מאוד, ועוד לא ברור אם זו באמת תמצית מוסר הנביאים, או שזה רק מוסר **בני־הנביאים** של ימינו.

יש לנו אפילו הרשות להאמין כי מציאותו של מיעוט ערבי שווה־זכויות במדינה יהודית שלמה וריבונית היא לעם היהודי לא בבחינת מדרון של הסתאבות, אלא בגדר מבחן מוסרי, אשר האומה עתידה לעמוד בו בכבוד ואולי להיות בכך מופת לרבים. יש לנו רשות להאמין כי אם יכון השלום בינינו ובין מדינות־ערב יהיו יהודה והשומרון, על תושביהן הערביים והיהודים גם יחד, ראשית צמיחה של יחסי אחווה וכבוד לזכויות אדם ועם. כן, אין זה אלא חזון לאחרית־הימים, אך מה ששייך לחזון־נביאי־ישראל, לעולם אין לדעת אם אין זה משתלב בו במידה זו א אחרת. על־כל־פנים ספק הוא אם טענותיהם של נאמניו המוצהרים ממצות באמת את כל כולו.